

Hallituksen esitys Eduskunnalle entisten tasavallan presidenttien palveluja koskevaksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan tasavallan presidentin eläkeoikeudesta annettua lakia muutettavaksi siten, että siinä säädettäisiin eläkkeellä olevien entisten tasavallan presidenttien palvelujen yleiset periaatteet. Ehdotuksen mukaan presidentille voitaisiin eläkkeelle siirtymisestä lähtien valtion talousarvion rajoissa tarjota sopiva asunto kohtuullista vuokraa

vastaan sekä tarpeen mukaan erilliset kirjoitus- ja arkistotyöhön soveltuvat työtilat sekä antaa turvallisuus-, toimisto- ja muita vastaavia palveluja. Tämän vuoksi myös tasavallan presidentin kansliasta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2000.

PERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Lainsäädäntö

Tasavallan presidentin palkkiosta annetun lain (39/1994) mukaan tasavallan presidentille maksetaan vuotuinen palkkio. Sen lisäksi hänelle suoritetaan laissa säädetty määräraha edustustarkoitusta varten. Presidentillä tulee lisäksi olla asunto valtion talossa, jonka kunnossapito, lämmitys ja valaistus sekä sisustus kustannetaan ja tarpeellinen henkilökunta palkataan valtion varoilla.

Tasavallan presidentin eläkeoikeudesta annetun lain (40/1994) mukaan toimestaan eronneelle tasavallan presidentille maksetaan eläkettä laissa säädetyin perustein. Eläkeoikeutta on vuoden 1999 alussa voimaan tullella lailla täydennetty perhe-eläkkeellä.

Tasavallan presidentin kansliasta annetun lain (1382/1995) 2 §:n 3 momentin mukaan kanslia huolehtii myös entisen tasavallan presidentin tarvitsemista palveluista valtion talousarviossa tarkoitukseen osoitettujen

määrärahojen rajoissa. Käytännössä palvelut hoidetaan yhteistoiminnassa muiden palvelu- ja toimittavien kanssa.

Tasavallan presidentin palkkiosta annetun lain 1 §:n 2 momentin ja tuloverolain (1535/1992) 87 §:n mukaan tasavallan presidentin toimen hoitamisesta saatu asunto- tai muu etu ei ole veronalaista tuloa.

Valtion talousarviossa on tasavallan presidentin kanslian pääluokassa momentti 21.02.27 Eläkkeellä olevan tasavallan presidentin menot (arviomääräraha). Määrärahaa saa esityksen mukaan käyttää tasavallan eläkkeellä olevan presidentin Mauno Koiviston käytettäväksi osoitetusta henkilökunnasta, työhuoneesta sekä toimisto- ja muista vastaavista palveluista aiheutuviin menoihin. Vuoden 1999 talousarviossa momentille on myönnetty määrärahaa 590 000 markkaa.

1.2. Aiemmat käytännöt presidenttien palveluissa

Presidentti Mannerheimiin asti entisille

presidenteille ei järjestetty mahdollisen ylimääräisen eläkkeen lisäksi muita palveluja. Eläkkeellä oleville entisille tasavallan presidenteille annettavat palvelut ovat sen jälkeen vaihdelleet.

Mannerheim sai vuonna 1942 säädetyin lain mukaisen eläkkeen lisäksi ylimääräisen eläkkeen. Lisäksi valtio kustansi hänelle muun muassa adjutanttin, auton, autonkuljettajan ja sairaanhoidon. Mannerheim vietti eläkevuotensa Sveitsissä.

Presidentti Paasikivi jäi toimikautensa jälkeen eläkkeelle kaupunkiasuntoonsa, joutui pian sairaalaan ja kuoli vajaan vuoden kuluessa.

Presidentti Kekkonen aikomuksena oli jäädä eläkkeelle 1 päivänä maaliskuuta 1974. Hän olisi asettunut asumaan huoneistoonsa Kaivopuistoon. Muutosta ennakoiden perustettiin kolmannen adjutanttin virka sillä tarkoituksella, että tämä olisi ollut presidentti Kekkonen adjutanttina 1 päivästä maaliskuuta 1974 lähtien.

Kekkonen erotessa virastaan marraskuussa 1981 valtioneuvosto ja eduskunta päättivät, että hän voi asua vastikkeetta Tamminiemessä niin kauan kuin hän haluaa käyttää tätä etua hyväkseen ja että hänen sairaanhoitonsa ja muut palvelunsa kustannetaan valtion varoista. Palveluihin kuuluivat henkilökohtainen avustaja, sisäkkö, kaksi emäntää, siivoja, tarvittava hoitohenkilökunta, rakennusten kunnossapito, lämmitys, valaistus ja sisustus.

1.3. Presidentti Koiviston palvelut

Vuonna 1994 siirtyessään eläkkeelle presidentti Koivisto muutti asumaan huoneistoonsa Katajanokalle. Tasavallan presidentin kanslia vuokrasi presidenttiä varten Suomen Pankista työtilat, perusti yhden uuden toimistosihteerin viran ja maksoi toimistomenot. Puolustusvoimat asetti käytettäväksi majurin arvoisen adjutanttin, joka toimii tasavallan presidentin kolmantena adjutanttina silloin, kun presidentti Koivisto ei häntä tarvitse. Yksi turvamies määrättiin pääsääntöisesti toimimaan presidentti Koiviston autonkuljettajana ja turvamiehenä. Sijaisjärjestelyt on hoidettu tasavallan presidentin turvavartiostosta.

Presidentti Koivisto on saanut tasavallan presidentin kansliasta tarvitsemiaan sihteerijä arkistopalveluja aina sopimuksen mukaan. Hänen käyttöönsä on asetettu tasavallan presidentin kanslian hallinnassa oleva virka-au-

to. Vuodesta 1997 presidentti Koivistoa varten on varattu määräraha myös tutkimusapulaisen palkkaamista varten.

Presidentti Koivistolle järjestettäviä palveluja varten lisättiin vuoden 1994 valtion talousarvioon uusi momentti 21.02.27 Eläkkeellä olevan presidentin menot (arviomääräraha).

1.4. Presidenttien palvelut eräissä muissa maissa

Esitystä valmisteltaessa hankittiin Suomen ulkomaanedustuksen välityksellä tietoa muista tasavalloista tai liittotasavalloista. Tiedustelu kohdistettiin seuraaviin maihin: Italia, Itävalta, Portugali, Ranska, Saksa ja Yhdysvallat. Näiden maiden katsottiin olevan maamme kannalta vertailukelpoisia tai tarjoavan mahdollisesti käyttökelpoisia esimerkkejä siitä, millaisia palveluja voi tulla kysymykseen.

Käytäntö vaihtelee maittain suuresti. Yleisesti voidaan todeta, että muista maista ei ole saatavissa ratkaisumallia, joka suoraan soveltuisi meille. Ulkomaiset esimerkit kuitenkin osoittavat, että perusratkaisut entisten presidenttien palvelujen järjestämisessä vastaavat pääpiirtein samoja linjoja kuin muisakin maissa.

1.5. Nykytilan arviointi

Tilannetta, että palvelujen yleisiä periaatteita ei ole vahvistettu, ei voida pitää jatkossa perusteltuna. Kaikin puolin olisi parempi, ettei järjestelyjä jouduttaisi suunnittelemaan pelkästään tapauskohtaisesti. Yleisten periaatteiden vahvistaminen myös helpottaisi järjestelyjen hoitamista lyhyellä varoitusaajalla silloin, kun varmuutta ei ole etukäteen, jatkaako tasavallan presidentti seuraavalla kaudella.

Hallintomalli, jolla palvelut tuotetaan, on osoittautunut sinänsä toimivaksi ja tarkoitukseenmukaiseksi. Koska eläkkeellä olevia entisiä tasavallan presidenttejä voi olla tulevaisuudessa useampia, voimavaroja on tarpeen mukaan lisättävä. Palvelujen tuottamistapa soveltuu kuitenkin edelleen käytäntöön.

2. Esityksen tavoitteet

2.1. Perusteet palvelujen järjestämiselle

Entinen tasavallan presidentti saa lain mu-

kaan ansaitsemaansa eläkettä. Eläkkeen määrässä ja eläkkeen verottomuudessa on otettu huomioon, että presidenttinä toimineen aikaisemmasta asemasta johtuu erityisiä vaatimuksia.

Eläkkeelle siirtyvä presidentti säilyttää Suomessa tärkeän kansallisen instituution aseman. Sen vuoksi on yhteiskunnan etujen mukaista taata hänelle hänen asemansa mukaiset edellytykset esiintyä julkisuudessa ja työskennellä. Presidentillä säilyvän aseman ja edustustehtävien vuoksi on huolehdittava siitä, että hänellä eläkkeellä ollessaan on asianmukaiset toimintapuitteet.

Yhteiskunnan kannalta on tärkeätä, että eläkkeelle siirtyvä presidentti saa tarpeelliset edellytykset siirtää tehtävässään saamaansa kokemusta edelleen. Hänen odotetaan myös osallistuvan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Eläkkeellä ollessaan presidentillä pitäisi olla mahdollisuudet järjestää arkistonsa ja kirjoittaa muistelmansa ottaen huomioon presidentin arkiston suojaamis- ja käsittelyvaatimukset. Hänellä pitäisi myös olla edellytykset hoitaa sellaisia kansallisesti tai kansainvälisesti tärkeitä tehtäviä, jotka hän on ottanut vastaan. Valtion edun mukaista on turvata entisille presidenteille tarkoituksenmukaiset työskentely-, neuvottelu- ja edustusmahdollisuudet.

Tasavallan presidentin asemasta johtuu, että hänen henkilökohtaiseen koskemattomuuteensa tai turvallisuuteensa kohdistuvien uhkien torjumiseen on varauduttava vielä hänen eläkkeelle siirryttyäänkin.

2.2. Kyseeseen tulevat palvelut

Valmistelutyössä on kartoitettu sellaiset palvelut, joita presidentti periaatteessa voisi tarvita. Seuraavista kysymyksen tulevista erilaisista palveluista joudutaan käytännössä tarjoamaan vain niitä, joita asianomainen presidentti tarvitsee:

— asianmukainen asunto kohtuullista vuokraa vastaan,

— henkilökohtaiseen koskemattomuuteen tai turvallisuuteen kohdistuviin uhkiin varautuminen,

— työtilat arkiston järjestämistä, muistelmien kirjoittamista sekä muuta vastaavaa kirjallista toimintaa varten,

— henkilökuntaa avustamaan edellä tarkoitetuissa ja muissa sellaisissa tehtävissä, joiden hoitaminen on julkisen edun mukaista,

— turvallisuusuhkiin varautumisen edellyttämien henkilökohtaisten kuljetusten järjestäminen,

— virallisiin edustustehtäviin liittyvien matkakustannusten korvaus,

— erityiset muut palvelut.

2.3. Vastikkeellisuus

Tasavallan presidentin eläkkeen on katsottava kattavan myös kustannuksia, jotka aiheutuvat entisen presidentin valtiollisista velvoitteista. Sen vuoksi tulisi muiden palvelujen, joita valtio eläkkeen lisäksi hänelle antaa, olla vastikkeettomia ainoastaan silloin, kun ne välittömimmin edistävät yhteiskunnan etua. Valtion kustannettaviksi voidaan hyväksyä menoja, jotka koetaan tarpeelliseksi entisen presidentin toimintaa varten valtiollisena edustajana. Samoin ymmärretään entisen presidentin turvallisuuden varmistamiseksi tarpeelliset menot. Yksityisluonteisten kustannusten korvaamista ei voida pitää hyväksyttävänä.

Valtion osoittamasta asunnosta olisi perittävä vuokraa. Vuokran määrän tulisi olla kohtuullinen ottaen huomioon muun muassa asunnon käyttö edustamiseen.

Osa palveluista ei olisi vastikkeellisia. Siten korvausta ei perittäisi esimerkiksi työtiloista eikä arkiston järjestämiseen, edustamiseen tai muuhun sellaiseen liittyvistä palveluista, jotka annetaan välittömästi valtion intressissä.

Harkittaessa erityisten kustannusten korvaamista olisi otettava myös huomioon toiminnan mahdollisesti tuottamat tulot.

2.4. Verottomuus

Tasavallan presidentin palkkiosta annetun lain 1 §:n 2 momentin mukaan presidentin palkkio ja edustusmääräraha sekä asuntoedut ovat vapaat kaikista veroista. Vastaava säännös on tuloverolaissa. Sen 87 §:n mukaan presidentin toimen hoitamisesta saatu palkkio, eläke, perhe-eläke ja valtiolta näiden lisäksi saatu asunto- tai muu etu eivät ole veronalaista tuloa.

Tuloverolain säännös kattaa laajasti edut, jotka annetaan tasavallan presidentin toimen hoitamisen perusteella. Säännöksen on katsottava kattavan myös eläkkeelle siirtyneelle presidentille annettavat edut. On johdonmukaista, että tasavallan presidentin palkkion, eläkkeen ja muiden etujen tavoin myöskään

eläkkeelle siirtyneen presidentin valtiolta saamat palvelut ja muut edut eivät ole veronalaista tuloa.

2.5. Palvelujen toteutusorganisaatio

Tasavallan presidentin kanslian ohella ei käytännössä ilman huomattavia uudelleenjärjestelyjä ole muita vaihtoehtoja palvelujen tuottamisesta vastaavaksi viranomaiseksi.

Tasavallan presidentin kanslia hoitaa tällä hetkellä eläkkeellä olevan presidentin palvelut yhteistoiminnassa muiden palveluja antavien viranomaisten kanssa. Tasavallan presidentin kansliasta annetussa laissa on säännös tästä tehtävästä. Samoin määrärahat ovat tasavallan presidentin kanslialla valtion talousarviossa.

Tapa, jolla palvelut annetaan entisille presidenteille, vastaa tapaa, jolla palvelut annetaan istuvalle presidentille. Presidentin työarkisto on kansliassa. Tasavallan presidentin kanslian hallinto soveltuu hoitamaan palvelut tarpeiden mukaisella ja objektiivisella tavalla.

3. Ehdotetut muutokset

Toistaiseksi ei entisen tasavallan presidentin palveluista tai muista etuuksista eläkettä lukuun ottamatta ole vahvistettu yleisiä periaatteita. Entisiä presidenttejä koskevat päätökset on tehty kiireessä ja tapauskohtaisesti. Eduskunta on hyväksynyt ne valtion talousarviossa vuosina 1982-1986 ja 1994-1998. Tasavallan presidentin kansliasta annettuun lakiin on vuonna 1995 lisätty säännös entisen presidentin palvelutehtävästä.

Tarpeellisenä pidetään, että perusteet palvelujen antamiselle säädetään laissa. Tarkemmat vuotuiset määrärahan käyttöperiaatteet annettaisiin valtion talousarviossa. Eläkkeelle jäävän tasavallan presidentin kanssa tehtäisiin sopimus, jossa täsmennettäisiin presidentin tarpeiden mukaisesti annettavat palvelut ja niistä perittävät korvaukset. Kaikissa vertailuissa maissa, joissa palveluja entisille presidenteille järjestetään, on perusteet vahvistettu lainsäädännössä.

Lakiin ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista ottaa kovin yksityiskohtaisia säännöksiä, koska tarpeet voivat vaihdella henkilöiden mukaan ja myös muuttua ajan myötä.

Tarvittavat säännökset olisi luontevaa ottaa tasavallan presidentin eläkeoikeudesta annettuun lakiin siltä osin kuin on kyse siitä, mil-

laiset palvelut ovat mahdollisia. Menettelyä koskevat säännökset sopivat sen sijaan paremmin tasavallan presidentin kansliasta annettuun lakiin.

Tasavallan presidentin eläkeoikeudesta annettua lakia muutettaisiin lisäämällä lakiin säännös eläkkeellä oleville presidenteille annettavien palvelujen yleisistä perusteista. Täsmällisemmät määrärahan käyttöperusteet sisällytettäisiin vuotuiseseen valtion talousarvioon. Entinen presidentti maksaisi valtion järjestämästä asunnosta kohtuullista vuokraa. Muut palvelut olisivat ainakin pääsääntöisesti vastikkeettomia.

Tuloverolain 87 §:n mukaan tasavallan presidentin toimen hoitamisesta saatu asunto- tai muu etu ei olisi veronalaista tuloa.

Valtion talousarvion rajoissa voitaisiin tasavallan presidentille hänen eläkkeelle siirtymisestäään lähtien tarjota sopiva asunto samoin kuin tarpeen mukaan erilliset kirjoitus- ja arkistotyöhön soveltuvat työtilat kohtuullista vuokraa vastaan sekä antaa turvallisuus-, toimisto- ja muita sellaisia palveluja.

Tasavallan presidentin kansliasta annetun lain 2 §:n 3 momenttiin lisättäisiin maininta, jonka mukaan entisten tasavallan presidenttien palveluista sovitaan tarkemmin erikseen. Samalla momentin sanamuoto muutettaisiin vastaamaan paremmin nykytilaa, jossa palvelujen järjestämisestä huolehtii tasavallan presidentin kanslia yhteistyössä asianomaisten viranomaisten ja muiden palvelun järjestäjien kanssa. Tasavallan presidentin kanslia ei hoida kaikkia palveluja itse, vaan palveluja tuottavat myös yhteistyösopuoleet käyttäen tarkoitukseen omia määrärahojaan. Momentissa oleva viittaus valtion talousarvioon korvattaisiin tasavallan presidentin eläkeoikeudesta annettuun lakiin otettavaksi ehdotetulla säännöksellä.

4. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Ehdotettujen muutosten toteutumisesta valtiolle aiheutuvien kustannusten voidaan olettaa olevan samaa tasoa kuin presidentti Koivistolle tällä hetkellä annettavista palveluista aiheutuu. Määrärahojen tarve riippuu eläkkeellä olevien presidenttien tarpeista ja lukumäärästä.

5. Asian valmistelu

Esitys perustuu valtioneuvoston kanslian asettaman työryhmän selvitykseen. Työryh-

mässä olivat edustettuna valtioneuvoston kanslia, tasavallan presidentin kanslia sekä valtiovarainministeriö. Valtioneuvoston kanslia hankki työryhmän muistiosta lausunnot tasavallan presidentin kanslialta, ulkoasiainministeriöltä, oikeusministeriöltä, sisäasiainministeriöltä, puolustusministeriöltä ja valtiovarainministeriöltä, liikkuvilta poliisilta, suojelupoliisilta ja valtion kiinteistölaitokselta. Lausunnoissa kannatettiin työryhmän tekemiä ehdotuksia. Lausunnoissa esitetyt säädöstekniset korjausehdotukset on otettu huomioon.

6. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2000. Niitä ehdotetaan sovellettaviksi myös aikaisemmin tasavallan presidenttinä toimineeseen.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäviksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

tasavallan presidentin eläkeoikeudesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään tasavallan presidentin eläkeoikeudesta 14 päivänä tammikuuta 1994 annetun lain (40/1994) 1 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 953/1998, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, seuraavasti:

1 §

Valtion talousarvion rajoissa voidaan tasavallan presidentille hänen eläkkeelle siirtymisestään lähtien tarjota sopiva asunto kohutuullista vuokraa vastaan sekä tarpeen mukaan erilliset kirjoitus- ja arkistotyöhön soveltuvat työtilat sekä antaa turvallisuus-, toimisto- ja muita vastaavia palveluja.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .
Tätä lakia sovelletaan myös ennen lain voimaantuloa eläkkeelle siirtyneeseen tasavallan presidenttiin.

2.

Laki**tasavallan presidentin kansliasta annetun lain 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tasavallan presidentin kansliasta 8 päivänä joulukuuta 1995 annetun lain (1382/1995) 2 §:n 3 momentti seuraavasti:

2 §

Kanslia huolehtii myös erikseen tarkemmin sovittavista entisten tasavallan

presidenttien tarvitsemista palveluista yhteistyössä muiden palvelun järjestäjien kanssa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

Helsingissä 11 päivänä kesäkuuta 1999

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Pääministeri *Paavo Lipponen*

2.

Laki**tasavallan presidentin kansliasta annetun lain 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tasavallan presidentin kansliasta 8 päivänä joulukuuta 1995 annetun lain (1382/1995) 2 §:n 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

Kanslia huolehtii myös entisen tasavallan presidentin tarvitsemista palveluista valtion talousarviossa tarkoitukseen osoitettujen määrärahojen rajoissa.

Kanslia huolehtii myös *erikseen tarkemmin sovittavista entisten tasavallan presidenttien tarvitsemista palveluista yhteistyössä muiden palvelun järjestäjien kanssa.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

